

DESPRE FIBULE ROMANE CU CORPUL ÎN FORMĂ DE SVASTICA ȘI CAPETELE BRAȚELOR ÎN FORMĂ DE CAP DE CAL

Nicolae Gudea

În anul 2002 am propus redatarea unor fibule cu corpul în formă de svastică și capetele brățelor (svasticii) în formă de cap de cal pe care M. Buora¹ le data – eronat după părerea mea - în secolul IV².

Argumentul definitoriu adoptat de mine pentru datarea acestor fibule era că mai multe dintre ele, care au fost descoperite în provinciile dacice – cunoscute și folosite de M. Buora în lucrarea sa - nu puteau fi dateate decât înainte de secolul IV³.

În anul 2003 răsfoind noutățile bibliografice din biblioteca de la Mainz (Römisch-Germanisches Zentral Museum/Institut für Vor- und Frühgeschichte) am dat și peste un catalog mai vechi de expoziție cu bronzurile din Muzeul Național (al Serbiei) din Belgrad⁴. Între numeroasele și foarte frumoasele piese de bronz romane și post romane !!! se găsesc două fibule de tipul cu corp în formă de svastica și brațele svasticii terminate în formă de cap de cal. Ne vom opri asupra lor în cele ce urmează.

Catalogul expoziției de bronzuri este împărțit în mai multe secțiuni: cuvânt înainte 2. introducere; 3-12 (zece) capitole de bronzuri (istorie și catalog): zeități, piese monumentale, bronzuri mărunte, podoabe, vase, obiecte de uz casnic, instrumente de măsură, instrumente medicale, obiecte pentru cosmetică, piese de echipament militar; 13. bronzuri din epoca migrațiilor; 14. monete.

Fiecare obiect a fost fotografiat. Fișa pieselor a fost standardizată: numele pieselor, inventar, loc de descoperire, condiții de descoperire, datare, bibliografie. Catalogul se încheie cu câteva planșe color reprezentând piese despre care autorii au crezut că sunt mai semnificative.

Într-un cuvânt este un catalog modern din punct de vedere tehnic. Ceea ce m-a interesat pe mine din acest catalog sunt numai cele două fibule de la p. 329, nr. 561 și p. 330 nr. 562; ambele fac parte din grupa fibulelor cu corp în formă de svastica și capetele brațelor (svasticii) terminate cu capete de cal.

- prima piesă a fost descoperită la Singidunum/Belgrad; castru roman pentru legiune în secolele II – III⁵; probabil refolosit ca fortificație și în secolul IV; descoperire de epocă romană; săpăturile din anul 1963 (menționăm că întreg castrul roman de la Singidunum este în prezent acoperit de

¹ Buora 1992

² Gudea 2002

³ Gudea 2002, 104

⁴ Krunić 1997

⁵ Gudea 2003, 47-51

clădirile orașului actual, iar săpăturile se desfășoră greoi, având numai caracter de salvare); condițiile exacte de descoperire nu se cunosc; fibule; fibula a fost datată în perioada cuprinsă între jumătatea a doua a secolului IV și prima jumătate a secolului V (cca. 350 - 450); ceea ce numesc în general „capete de cal” sunt considerate aici capete fie de păun, fie de porumbel, fie de delfin ! - cea de a doua a fost descoperită la Brestovik; localitatea este situată lângă Seona și împreună se află pe teritoriul așezării romane *Aureus Mons*; se presupune aici existența unui castru roman pentru unitate auxiliară⁶; condițiile de descoperire nu se cunosc; descoperire întâmplătoare; pe baza singurei terminații de braț care se păstrează a fost considerată totuși o fibulă în formă de svastică cu terminații în formă de capete de cal; a fost datată între jumătatea a doua a secolului V și prima jumătate a secolului VI, ba chiar mai târziu.

- dată fiind această datare, ambele piese sunt discutate la epoca migrațiilor⁷, mai exact la p. 315; cadrul în care sunt discutate sugerează – foarte încâlcit e adevărat – că piesele ar apartine unui mediu creștin. Autoarea comentariului pentru această epocă (Milica Janković) recunoște forma de svastică pentru ambele fibule, dar pentru prima (nr. 561) susține că are terminații brațelor în formă de capete fie de delfin, fie de porumbel, fie de păun; pentru cea de a doua susține existența capetelor de cal. Eu aş sublinia aici doar datarea diferită a două piese relativ identice.

Să vedem însă care este raportul acestor două piese cu cele din provinciile dacice, pentru care locurile de descoperire sunt relativ aproape.

- ambele fibule sunt de tipul cu corp în formă de svastică cu terminații brațelor svastică în formă de capete de cal.
- modul de execuție (atât cât se vede din cele două fotografii) pare același cu al fibulelor „dacice” și nu se pot constata modificări datorită unor reparații (care ar fi schimbat aspectul pieselor).
- asemănarea cu piesele descoperite în provinciile dacice este aproape perfectă: prima piesă se înscrie în grupa a doua cu dimensiunile de 3,3 cm⁸; cea de a doua piesă (nr. 562) la care dimensiunile piesei se pot preciza, dar la care după înregistrarea grafică se poate aprecia că face parte din grupa a treia L= 4, 0 cm⁹
- subliniem încă odată că datarea pieselor din provinciile dacice nu poate depăși data abandonării provinciilor (275); contextele în care au fost descoperite piesele se opun.
- trebuie însă să mărturisesc că ar fi extraordinar pentru istoria Dacilor post romane să mai înscrie între descoperirile romane târzii (și creștine!) încă un set de piese databile în secolele IV și VI; faptul ar permite încadrarea acestor teritorii și mai mult în sfera romană occidentală târzie; istoria s-ar „îmbunătăți”!

⁶ Garašanin 1951, 190; Gudea 2003, 52

⁷ Krunić 1997, 315-323

⁸ Gudea 2002, 104, fig3/ 1-3

⁹ Gudea 2002, 104, fig3/ 5-7

În legătură cu datarea pieselor de la Belgrad/Singidunum și Brestovik/Aureus Mons eu cred următoarele:

- autorii care le-au descoperit și datat la început nu au avut probe peremptorii pentru datare și poate nici nu au cunoscut bine tipul; le-au datat *cum le-a „venit” mai bine.*
- cred că această datare, în cazul ambelor piese, trebuie reconsiderată, în sensul datării lor în perioadă provincială romană (în prima jumătate a secolului III sau mai ales spre mijlocul acestui secol)
- singura speculație pe care ne-o vom permite este următoarea:

a. din harta lui M. Buora¹⁰ și din harta mea se poate observa că toate aceste fibule se concentrează acum în provincii de la Dunărea de mijloc: Pannonia Inferior – partea de sud (12 buc.), Moesia Superior (12 buc.), provinciile dacice (8 buc.).

b. se știe că începând cu domnia lui Septimius Severus aceste provincii de la Dunărea de mijloc au jucat un rol important în viața politică și militară a imperiului¹¹; în această zonă de putere militară au fost operate după mijlocul secolului (epoca lui Galienus și Aurelian) reformele militare care au impus ca unitate tactică de bază cavaleria; aici s-a creat corpul de cavalerie "iliră" (care a contribuit apoi la salvarea imperiului); aici s-au impus (în fruntea provinciilor și armatelor lor) împărații „iliri"¹².

c. s-ar putea ca, drept urmare a impactului pe care cavaleria l-a avut pe plan militar, mai ales în zonă, cu tot ceea ce i-a dat baza (crescătorii de cai, herghelii etc.) să fi dus la nașterea unui cult al calului; acesta s-a manifestat prin adăugarea la fibule cu corpul în formă de svastică (care sunt mai vechi) a terminațiilor cu capete de cal.

Desigur ipoteza noastră încearcă să fie o soluție într-un mediu despre care știm foarte puțin.

BIBLIOGRAFIE

Besnier 1937	M. Besnier, <i>L'empire romain de l'avènement des Sévères au Concile de Nicée</i> , Paris 1937
Buora 1992	M. Buora, Notes on diffusion of svastica fibulae with head – horse decoration in the Late roman period, <i>ArhVest</i> 43, 1992, 105-110
Garašanin 1951	Draga I. M. Garašanin, <i>Arheološka nalazišta u Srbiji</i> , Beograd 1951
Gudea 2002,	N. Gudea, Über die römische Hackenkreuzfiblen mit Pferdekopfenden, <i>ArchKorr</i> 32, 2002, 101 - 104
GUDEA 2003	N. Gudea, Die Nordgrenze der römischen Provinz Obermoesien Materialien zu ihrer Geschichte (86-275 n.Chr.). Sonderheft aus <i>JahrbRGZM</i> , Mainz 2003

¹⁰ Buora 2002, 101, fig. 1.

¹¹ Besnier 1937, 36, 43-44

¹² Besnier 1937, 189-191

Krunić 1997

Anticka bronza Singidunuma/Antike bronze from Singidunum. Katalog izlozbe.
Edited by Slavica Krunić; authors S. Krunić Bisenija Petrović, Adam Zrnobrnja,
Milica Janković (pentru perioada migrațiilor), Nikola Zrnobrnja (pentru numismatică),
Beograd 1997

Lista ilustrațiilor

- Fig. 1.** Fibulele de la Belgrad și Brestovick (scara 1/1)
Fig. 2 Fibulele descoperite în provinciile dacice (după Gudea 2002, fig. 3) (scara 1/1)

About roman brooches with a swastika body and branches ended in a horse head (Abstract)

The author presents some roman brooches with a swastika body and with the branches of the swastika ending in a horse head, coming from Belgrad and Brestovick, in the present in the National Museum from Belgrad. Comparing these pieces, dated in the IV-th century, with some Dacic ones, N. Gudea assumes these brooches could be dated sometimes before the IV-th century.

Despre fibule romane cu corpul în formă de svastica

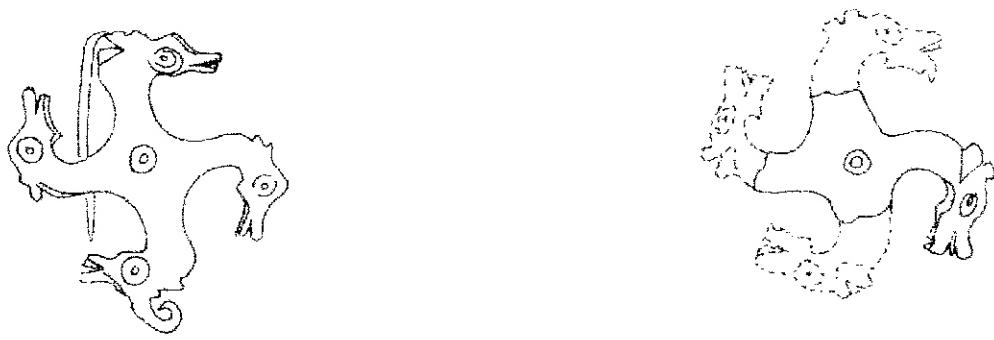


Fig.1

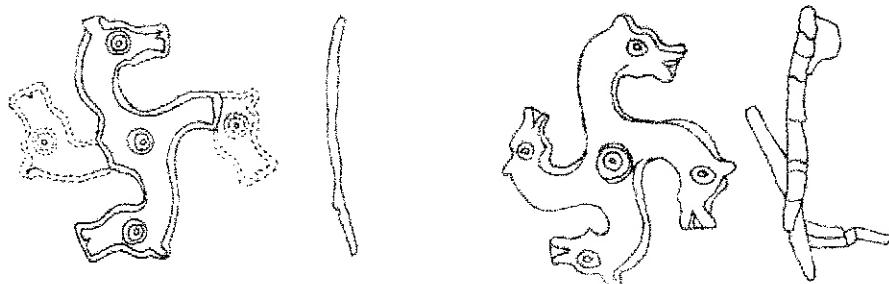
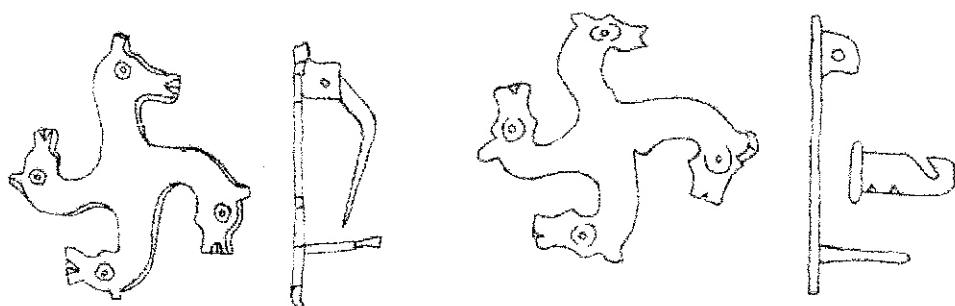
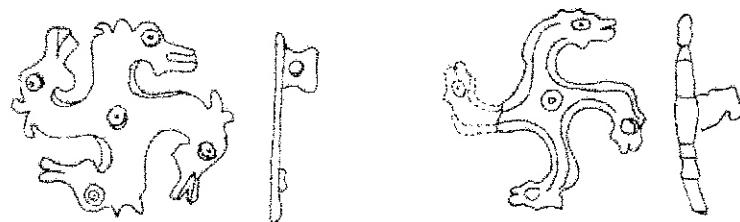
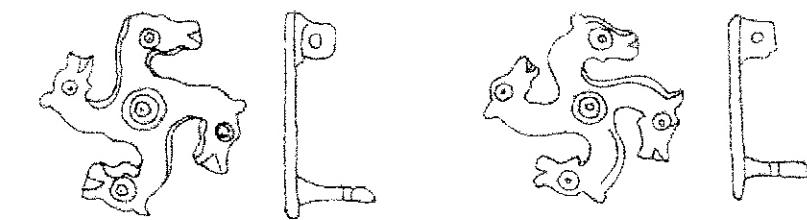


Fig.2